

پیش‌خواران

به بهانه انتشار خاطرات آیت‌الله شیخ عقیق نایبسی از شهید آیت‌الله صدر

همت والای او مرا مسحور کرده است!

■ **محمد رضا کائینی**

آیت‌الله شیخ عقیق نایبسی در عسداد آن طیف از شاگردان متفکر شهیدآیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر است که خاطرات خویش از آن بزرگ‌راه رشته تحریر در آورده و اثری به علاقمندان عرضه داشته‌است.این اثر در سالیان اخیر، به فارسی ترجمه و توسط نشر معارف روانه بازار کتاب شده است. مؤلف در دیدچه خویش بر این اثر تاریخی، اهمیت موضوع آن را اینگونه به شرح ننشسته است: «مدتی است می‌خواهم دربارهٔ این اندیشه درخشان و شخصیت عظیم بنویسم، اما هر چه سن و تجربه‌ام بیشتر می‌شود، زبان از بیان قاصر می‌گردد. دوست داشتم درباره تمام دغدغه‌ها، دردها و درگیری‌های او بنویسم و تا آنجا که ممکن است زبان به ستایش و افتخار نگشایم، ولی طبع عالی و اندیشه عظیم او نخواه مرا به این دام می‌کشاند، چندان که قدرت تأثیر گذاری و سحر بیان و همت والای او توان بیرون آمدن از این دام را از من می‌گیرد. سال‌ها یکی پس از دیگری می‌گذرند و من هنوز نمی‌دانم چطور دربارهٔ او حرف بزنم. مسائل متعددی را هم نمی‌شاید شفاف بیان کنم؛ چون نگران آن هستم که کسی حرقم را نفهمد و خیال کند قدمد از طرح برخی جزئیات اتهام بستن به علما یا تعرض به مراجع عظام است.

در عین حال نمی‌خواهم خلاصه‌ای از ماجرا را شرح

دهم یا از روی وقایع رد شوم، چون در این صورت هم مطلب ناقص می‌شود و هم حقیقت گم و حرف‌های هیچ معنا و سودی نخواهد داشت. در عین حال نمی‌خواهم شخصیتی مانند این شهید صدر در میان پشته اتهامات دوست و آتش ظلم و اجبار گم شود. دیر زمانی گذشته‌است، ولی احساسات من نسبت به او خاموش نشده و درها و مصیبت‌هایی که بر سر این امت رفته چیزی از آن کم نکرده‌است. من همیشه بر این باور بودم‌ام که ما به آن ذهن و اندیشه نیازمندیم. این شهید انرژی فوق‌العاده‌ای داشت و من با وجود احترام و تقدیر نسبت به همه علما، نمی‌توانم او را با هیچ یک از مراجع معاصر مقایسه کنم. صحبت در باره شهید صدر بدون در نظر گرفتن شرایط و موارد مهم پیرامون او ممکن نیست، ما این حال سعی می‌کردم که کتاب تنها آن است که تجربه شخصی خودم را با او بنویسم- البته همانطور که می‌گویند حرف حرف می‌آورد- و فقط به مواردی اشاره کنم که آن زمان دیده یا شنیده‌ام، اما به خاطر نظامی است؛ این کتاب منعی جز نویسنده ندارد. درباره وقایع قبل از ورود به نجف و بعد از خروج از آن که به شهید هم مربوط است، هم مطالب بسیاری نوشته شده و من اطلاعات خوبی دارم، اما به خاطر نظامی است؛ استاد- که به مرور زمان متحول شد- به شیوه خود دربارهٔ آنها نوشته‌ام و فقط همان‌ها را که دیده و حس کرده‌ام نقل می‌کنم. الان که مشغول نگارش این کتاب هستم جهان گرفتار درد زایمان است نظامی نو در عراق متولد شود و کابوس سنگین حزب بعث و صدام از بین برود، هم او که عراق را در درگیری، دشمنی، بیماری و فقر غرق کرد و گرفتار ابلاتانات نمود. عراقی که سیدصدر جان و خون خود را در راه آن فدا کرد. بی‌شک در این روزها که روزنه‌های نور امید و خورشید زندگی نمایان است، روح پاک شهید همراه ماست، اما مهربات و هیهات که بعد از او زندگی در عراق برای ما خوش باشد».

مؤلف در بخش دیگری از این اثر، در باب تأثیرات تألیف اثر اقتصادنا در کشورهای عربسی از جمله لبنان را به خود خیره کرد که با وجود انتشار نخستین اثر فکری اش فلستنا چهره چندان مشهوری نبود.

این کتاب بهترین اثر مدون و منظم حوزه نجف اشرف در پاسخ به فلسفه مارکسیسم بود که هر روز بیش از پیش در فضای اسلامی و جهانی رشد پیدا می‌کرد. آن روزها مردم نمی‌توانستند به مارکس و فلسفه و روشنفکری و گستره وجودی و مکاتب آن پاسخ دهند، اما به محض ورود کتاب به بازار رقابت، مارکسیست‌ها روسیاه و علمای دین روسفید شدند. آنان از این چشمه جوشان سیراب گردیدند و مارکسیسم و تره‌ای الحادی آن را شناختند. علاوه بر آن سایر فلسفه‌های مادی هم در این کتاب- با مضمون و محتوای تازه‌اش- تبیین و پاسخ داده شده بود. به این ترتیب سیدمحمدباقر صدر به استاد بسیاری از علمای بزرگ تبدیل شد»...

■ **احسان محمدی مهر**

آنچه از شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمد باقر صدر دربارهٔ امام خمینی رهبر کبیر انقلاب اسلامی معروف شده، جمله‌ای است که از اولین روزهای پیروزی انقلاب از شاگردان شهیدصدر در ایران نقل شد و شهرت یافت: «ذوی‌وفا فی الامام الخمینی کما ذاب هو فی الاسلام». اما این همه آنچه شهیدصدر دربارهٔ امام خمینی گفته، نیست. در نامه‌ها و نوشته‌های شهیدصدر تعبیر گوناگونی درباره انقلاب اسلامی ایران و به‌طور ویژه امام خمینی (ره) وجود دارد که بیاتگر مفاهیم ارزشمندی در تاریخ انقلاب اسلامی است. شاید تقدیر حمایت شهیدصدر از امام و انقلاب برجسته و پر رنگ بوده است که ظرف‌ها و آموزه‌های این کنش تاریخی شهیدصدر که بر خاسته از عمق معرفتی و فقهانی او بوده، به خوبی نمایان نشده است. به مناسبت ایام سالگرد شهادت شهیدصدر، در ادامه تنها به چند نمونه از تعبیر موجود در اسناد تاریخی اشاره می‌شود.

■ **نهیضت ملت ایران به رهبری آیت‌الله خمینی یکی از بزرگ ترین ذخایر و قوای تاریخ معاصر اسلام**

شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمد باقر صدر در آذرماه ۱۳۵۷ در پیامی خطاب به ملت ایران می‌نویسد: «صادقانه‌ترین و واقعی‌ترین هویت یک ملت، هویتی است که آن را در عرصه جهاد و ایثار و از خودگذشتگی به نمایش می‌گذارد و واضح‌ترین و آشکار ترین نمایشی که یک ملت می‌تواند از هویت مبارزه‌ای خود به ظهور برساند، نمایشی است که ملت مسلمان ایران ارائه کرده و در نبردهای شریف خود، هویت اسلامی‌اش را متجلی ساخته است؛ چه این که در تمام این حماسه‌ها بسپح مردم تحت لوای اسلام انجام می‌پذیرفت و عواطف و دل‌های مردم بر محور اسلام متحد می‌گشت و این نیروهای معنوی و مرجعیت صالح بودند که ملت را در این مبارزه مقدس رهبری می‌کردند. ملت مسلمان ایران همسواره هویت جهادی اصل خود را نشان داده است، اما نهضت زنده و معاصر آن به رهبری مرجع دینی حضرت آیت‌الله خمینی، به دلیل استمرار روبه‌رشد و حجم فداکاری‌ها و مقاومتی که از خود بروز داده، بهترین تجلی این هویت است و ما باور داریم که این هویت جهادی مؤثانه که ملت ایران خود را با آن شناسانده و می‌شناساند، یکی از

عاریخ

کفت وگور ۸۸۴۹۸۴۳۷

مروری بر منظر آیت‌الله العظمی سیدمحمد باقر صدر درباره رهبر کبیر انقلاب اسلامی

اگر امام دستور دهد برای فعالیت به روستایی در ایران بروم، درنگ نمی‌کنم!

بزرگ‌ترین ذخایر و قوایی است که اسلام در تاریخ جدید خود به دست آورده است.»

■ **سقوط امام خمینی، سقوط همه کیان دینی است!**

شادی حاصل از پیروزی انقلاب در نامه‌های شخصی شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر نیز بازتاب یافته است. او در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی در نامه‌ای خطاب به پسرعمویش آیت‌الله مستجاب می‌نویسد: «پسر عمو جان! چقدر در این دوران به تجدید آن لحظات و دیدارهایمان احساس نیاز می‌کنم؛ در این دوران سرنوشت‌ساز از تاریخ ایران عزیز و در موج این شادی بزرگی که همه ما را غرق خود کرده است و ما همگی سرستیم از پیروزی مردم مسلمان ایران و تحقق اهداف عظیم آن در برپایی حکومت اسلامی به رهبری امام خمینی و همپاری همه نیروهای نیکوکار و علمای اعلام، بیان احساسات نسبت به ما همگی سرستجایی کلمات نمی‌گنجد؛ چراکه احساسات امتی است که از دربار در انتظار این فتح مبین بوده است…».

شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر در همان ایام در نامه دیگری خطاب به آیت‌الله مستجاب می‌نویسد: «در اواسط ماه محرم بیانیه‌ای درباره رویدادهای ایران آماده کردیم، ولی چون همانطور

که شما هم گفتید ابزارها در اختیار ما نبود، ترجیح دادیم که بیانیه را از طریق تماس تلفنی به بیت آقای خمینی در پاریس برسانیم. بیانیه را کاملاً پشت تلفن خواندیم و گفتیم که این بیانیه در اختیار شماست و می‌توانید آن را به فارسی هم ترجمه و به هر دو زبان چاپ کنید». من احساس کردم که آقای خمینی در شرایطی حساس و تعیین‌کننده قرار گرفته و باید بدون در نظر گرفتن هر گونه ویژگی شخصی و از جنبه دینی از او حمایت کرد؛ چراکه در شرایط فعلی سقوط او – خدایی نکرده – به معنای سقوط همه کیان دینی است.»

■ **آیت‌الله العظمی خمینی و هدایت کشور از ظلمات جهل به نور اسلام**

شهیدآیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر همچنین در هنگامی که امام خمینی (ره) قصد بازگشت به ایران را داشتند و بختیار فرودگاه‌های کشور را برای جلوگیری از ورود ایشان بسته بود، در پیامی اعتراضی خطاب به او می‌نویسد: «جناب آقای دکتر بختیار، به نمایندگی از مرجعیت و علمای نجف اشرف، اقدام شما در بستن فرودگاه‌های کشور را در زمانی که آیت‌الله‌العظمی خمینی قصد بازگشت به ایران دارند، به شدت محکوم می‌کنم. این اقدام در

حالی صورت می‌پذیرد که میلیون‌ها نفر از برادران مسلمان در ایران و سراسر جهان منتظر بازگشت ایشان هستند تا ایشان نقش رهبری ملت را به عهده بگیرند و مسئولیت تاریخی و اسلامی عظیم خود را ایفا کنند و شهید آیت‌الله العظمی که از زوهای اسلام و پر توهای ایمان هدایت فرمایند.»

■ **همه وجود و امکانات خود را در خدمت آن وجود بزرگ و نهضت مقدس اسلامی می‌گذاریم**

شهیدآیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر پس از ورود امام‌خمینی(ره) به ایران در ۱۶ بهمن ۱۳۵۷ پیام تبریکی به ایشان صادر کرده و در بخشی از آن می‌گوید: «حضرت آیت‌الله العظمی الإمام المجاهد الخمینی دام‌الله این نامه را به حضرت تعالی در یکی از حساس‌ترین لحظات تاریخ اسلام می‌نویسم تا بدین وسیله اعتماد و مباحث بی‌نهایت خود را نسبت به پیروزی‌های بزرگ ملت مسلمان ایران اظهار کنم؛ پیروزی‌های پی‌درپی و چشمگیری که با رهبری خردمندانه آن حضرت صورت گرفت و برنامه نجات‌بخش اسلامی را به جای دو تمدن و ایدئولوژی متقابل شرقی غرب به بشریت عرضه داشت؛ پیروزی شکوهمندی که با همت بلند ملت مسلمان ایران به رهبری حکیمانه آن حضرت تحقق پیدا کرد و این سرزمین اسلامی را از لوٓت ظلمت تجاوز کارانه چیزی جز کرامت جریحه‌دار شده ملت مسلمان ایران را از نو احیاء و زنده کرد… در این هنگام که با امید و دعای فراوان از درگاه الهی چشم به راه مراحل بعدی پیروزی این نهضت عظیم اسلامی هستیم، همه وجود و امکانات خود را در خدمت آن وجود بزرگ و نهضت مقدس اسلامی می‌گذاریم و از خداوند متعال خواستاریم که در عمر و عزت آن حضرت بیفزاید و آرزوهای دیرینه و بزرگ ما را در سایه مرجعیت و رهبری آن حضرت محقق بفرماید؛ ان‌شاءالله.»

■ **هر چه توان، ظرفیت و استعداد دار بد در راه این انقلاب خرج کنید**

اندکی پیش از پایان سال ۱۳۵۷ شهید آیت‌الله‌العظمی سیدمحمدباقر صدر در نامه‌ای به شاگردانش که پیش از این از عراق اخراج شده بودند، آنها را به حمایت همه‌جانبه از ایران فراخواند و به آنها دستور می‌دهد که با تمام وجود در خدمت انقلاب و امام باشند: «فرزندان و عزیزانم! خداوند شما را با چشمان همواره بیدارش حفظ کند. السلام علیکم جمیعاً و رحمه الله و برکاته

در مراسم زخم شهید آیت‌الله سیدمحمدباقر صدر در کنار امام خمینی

این نامه را در این لحظات باعظمت برای شما می‌نویسم؛ لحظاتی که اسلام به دست ملت مسلمان ایران و به رهبری امام خمینی دام‌ظله و همکاری دیگر نیروهای نیکوکار و علمای اعلام، به پیروزی قاطع و بی‌نظیری دست یافته است؛ زمانی که رؤیایها به حقیقت بدل شدند و آرزوها محقق گشتند و اندیشه‌ها مانند آتشفشانی بر سر ستمرگان فرود آمدند تا صورت عمل به خود گرفته و حکومت حق و اسلام را روی زمین به‌یا نمایند و اسلامی که ظالمان و استعمارگران آن را در شیشه محبوس کرده بودند، به قدرت بازوان ایرانی‌های جوانی که از مرگ نمی‌هراسند و خشونت طاغوت‌ها عزمشان را استست نکرده است، این شیشه را شکسته و از آن بیرون آمده است تا زمین را زیر پای همه ظالمان به لرزه درآورد و در دل همه مسلمانان در شرق و غرب زمین، روحی نو و آمیدی تازه، بدمد، تکلیف‌هر یک از شما و هر کسی که بخت با او یار شده تا در سایه این تجربه اسلامی پیشگام، زندگی کند، این است که هر چه توان، ظرفیت و استعداد دارد در راه این انقلاب خرج کند؛ چراکه وقتی بنایی برای اسلام به پا می‌شود، هزینه کردن برای آن پایانی ندارد و آن‌گاه که نهضتی با قدرت اسلام، پرچم می‌افرازد، بذل و فداکاری حد و اندازه نمی‌شناسد و عملیات ساخت بنای جدید به ظرفیت‌های هر چند ناچیز همه، نیاز دارد. همچنین لازم است روشن باشد که همگی باید گرد مرجعیت امام خمینی که از زوهای اسلام را امروز در ایران محقق کرده است، جمع شوید و برای آن فداکاری و از منافع آن دفاع کنید و همان که آن مرجعیت خود، در هدف بزرگش ذوب شده است، شما نیز در آن ذوب شوید که مرجعیت صالح یک شخص نیست، بلکه یک هدف و راه است و هر مرجعیتی که این هدف و راه را محقق کند، همان مرجعیت صالح است که باید با اخلاص کامل، برای آن کار کرد. میدان و عرصه مرجعیت در ایران باید از هر چیزی که می‌تواند مرجعیت حکیمانه رهبری را تضعیف کند یا نقشی در خراست از آن نداشته باشد، دور بماند.»

■ **در این حوادث ایمان ملت به رهبری حکیمانه شما بیشتر می‌گردد**

در ۱۲ دی‌بهیشت ۱۳۵۸ آیت‌الله مطهری به شهادت رسید. شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر که از هر فرصتی برای ابراز حمایت از انقلاب بهره می‌گرفت به این مناسبت اولین – و به بنا بر برخی منابع تاریخی تنها – مراسم ختم برای این اندیشمند بزرگ را در نجف اشرف برگزار کرد. در این ایام شهیدصدر مرحوم آیت‌الله سیدحمود هاشمی شاهرودی را به عنوان نماینده تام‌الاختیار خود به ایران فرستاد و به او اجازه داده بود که در صورت لزوم، هر پیام یا تلگرامی که صلاح دانست، از طرف شهیدصدر صادر کند. آیت‌الله شاهرودی نیز بلافاصله پس از ترور شهید مطهری پیامی صادر می‌کند که وقتی متن آن به‌اسلامی شهیدصدر می‌رسد، می‌گوید: «سید محمود بسیار کار خوبی کرده است». متن آن پیام نیز که خطاب به امام خمینی صادر شده، به این شرح است: «اقدامات تجاوز کارانه مستمیرین را که نسبت به چهره‌های برجسته این شجره مبارک و قلعه‌های فکری و علمی انقلاب اسلامی ظفرمند شما شده را شدیداً محکوم و تأکید می‌کنیم که حاصل این حوادث فکری و سیاسی این نیست که ایمان ملت مسلمان ایران عزیز به اسلام و به رهبری حکیمانه شما بیشتر می‌گردد و پایبندی‌شان به راه خداوند متعال فزونی می‌گیرد. خداوند ما را به هر مورد شریف شما بهره‌مند گرداند و دیگر شما را به داغ فرزندان عزیز و مجاهدات نشاناند. والسلام علیکم و رحمه‌الله و بر کاته. النجف الأشرف – محمّد باقر الصدر»

■ **نور اسلام بار دیگر به دست شما تابیدن گرفته است**

امام خمینی(ره) در اوایل خرداد ۱۳۵۸ به دلیل شایعاتی که درباره تصمیم شهیدآیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر برای خروج از فرستاد، شهیدصدر نیز به‌رغم همه خطرات و تهدیداتی که از جانب حزب بعث برای او وجود داشت در پاسخ به امام نوشت: «محضر امام مجاهد، حضرت آیت‌الله العظمی سیدروح‌الله خمینی دام‌ظله تلگرام کریمانه شما را که تجملی‌گر پدری و عنایت معنوی شما نسبت به نجف اشرف بود، دریافت نمودم. این شهر از لحظه جدایی از شما در فضای پیروزی‌های بزرگ‌تان زندگی می‌کند. من از رهنمود شریف شما نفع‌های روحانی می‌گیرم و همچنین به عمق مسئولیت حفظ کیان علمی نجف اشرف پی‌می‌برم. ماایلم به این مناسبت سلام و تحیت میلیون‌ها نفر از مسلمانان و مؤمنان عراق عزیزمان را به اطلاعاتن برسانم؛ اینان که در نور اسلام که بار دیگر به‌دست شما تابیدن گرفته است، پر توی هدایت‌گر برای تمام جهان یافته‌اند نیز نیرویی معنوی برای درهم‌گوبیدن استعمارگران کافر و به‌طور خاص استعمار امریکایی و آزادسازی تمام جهان از همه انواع جنایت‌های آن و در رأس همه آنها جنایت اشغال سرزمین مقدس فلسطین. از خداوند متعال مسئلت می‌کنم که ما را به بقای وجود گرانبهای شما بهره‌مند فرماید. والسلام علیکم و رحمه‌الله و بر کاته.»

۹ |روزنامه جوان |شماره ۵۹۰۲

■ **امام خمینی، رهبر بزرگ جهان اسلام**
در چهارم خردادماه نیز شهیدصدر در واکنش به ترور آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، پیامی صادر کرد: «سوء‌قصد جنایت‌بار به آن مجاهد نستوه و آن عزیزى که زندگانی‌اش با مبارزه علیه طاغوتیان عجین گشته، باعث تأثر بیش از حد اینجانب شد. می‌دانم که روحیه انقلابی آن رزمنده عزیز را هیچ نیرویی نمی‌تواند بشکند و بندگان صالح خدا که با تمام نیرو در راه خدا قدم برداشته‌اند و دل به او بسته‌اند از هیچ خطر و رنجی ابا ندارند. من وجود چنین روحانیت والایی را به آن مجاهد روحانی عزیز و فرزند گرانقدر رهبر بزرگ جهان اسلام امام خمینی تبریک گفته، سلامت و بقای آن جناب را از خداوند متعال مسئلت دارم.»

■ **همه ظرفیت‌ها در چار چوب رهبری حکیمانه امام خمینی ریخته شود**

شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر در اواسط خرداد ۱۳۵۸ و در واکنش به جنجال‌های قوم‌گرایی که رژیم عراق، اندکی پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در منطقه خوزستان به پا کرده بود، پیامی به ایرانیان عرب‌زبان ساکن خوزستان نوشته و در آنها را به گرد آمدن حول محور امام خمینی فراخواند: «ملت عزیز مسلمان و مجاهد عرب ایران! السلام علیکم و رحمه‌الله و بر کاته.

اما بعد؛ من به نام اسلام با شما سخن می‌گویم و شما- و همه مردم بزرگ ایران- را به این فرامی‌خوانم که روح برادری اسلامی را متجلی کنید؛ روحیه‌ای که در تاریخ اسلام بهترین الگوی همبستگی و همکاری را در جامعه پرهیز کاران محقق کرد؛ جامعه‌ای که در آن هیچ مسلمانی بر دیگری برتری و فضلی نداشت، مگر به تقوا؛ جامعه‌ عمار بن یاسر و سلمان فارسی و صهیب رومی و بلال حبشی؛ جامعه دل‌هایی آباد از اندیشه و ایمان و فراتر از همه حد و مرزهای زمینی و دل‌های باز و گشایش یافته به نام اسلام و رسالت آسمان. پس باید همه دل‌ها متحد گردد و همه ظرفیت‌ها ذوب شده و در چار‌چوب رهبری حکیمانه امام خمینی و در راه برپایی جامعه اسلامی عظیمی که مشعل قرآن کریم را به همه جهان خواهد برد، ریخته شود.»

■ **شما منار و مشعل اسلام هستید و عطای شما برای مسلمانان در طول تاریخ الگوی عظیم مجاهدان خواهد ماند**

پس از تشدید فتنه‌های حزب بعث به شهیدآیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر، خمینی(ره) تلگرام دیگری برای ایشان فرستاد که شهیدصدر آن را از رادیو شنید. شهیدصدر امکان پاسخ از طریق تلگراف را نداشت، از این‌رو در اولین تماسی که از ایران توسط خبرنگار روزنامه «جمهوری اسلامی» با ایشان گرفت شد، به پیام امام پاسخ داد: «محضر امام مجاهد حضرت آیت‌الله العظمی سید روح‌الله خمینی دام‌ظله

تلگرام شما را که تفقد پدران‌های از من بود، شنیدیم، ولی چون کنج خانه افتشادام و نه می‌توانم کسی را ببینم و نه کسی می‌تواند مرا ببیند، نمی‌توانم از طریق تلگراف پاسخ شما را ارسال کنم و ازاین‌رو تنها چیزی که از دستم برمی‌آید این است که از خداوند متعال مسئلت کنم که شما را که منار و مشعل اسلام هستید حفظ فرماید و دین حنیف را به مرجعیت پشرویی شما محفوظ بدارد. همچنین از خداوند متعال می‌خواهم سختی‌هایی را که در راه او متحمل می‌شویم از ما بپذیرد و به توفیق حفظ بقیده و آرمان‌های والای امت را بدهد؛ چراکه حیات هر انسانی تنها به همان اندازه‌ای است که از وجود و زندگی و افکارش به امت می‌بخشد و شما از وجود و حیات و فکر تان آنچنان علمایی برای مسلمانان داشتید که در طول تاریخ الگوی عظیم مجاهدان خواهد ماند. والسلام علیکم و رحمه‌الله و بر کاته.»

■ **ایران هسته اولیه حکومت بزرگ اسلام است**

آنچه گذشت بخشی از تعبیر شهیدصدر در اسناد مکتوب است. شهیدصدر در کتاب اسلام رهبر زندگی که آن را اساساً برای جمهوری اسلامی ایران نوشته، به تحلیلی جامع از نقش انقلاب ایران در تاریخ معاصر اسلام و نیز رهبری امام خمینی پرداخته است. افزون بر این در خاطرات و گفته‌های شفاهی که از شهید صدر نقل شده است نیز، تعبیر بسیار بلندی درباره انقلاب اسلامی ایران و امام خمینی نقل شده است. یکی از معروف‌ترین این تعبیر که چند تن از شاگردان شهیدصدر در مجالس مختلف از او شنیده‌اند، این عبارت مشهور است که «اگر امام خمینی به من دستور بدهد که به روستایی در ایران بروم و در آن فعالیت کنم، ذره‌ای دست نگ نمی‌کنم.» این‌گونه عبارات بسیار فراوان است که گردآوری آنها نیاز به پژوهشی مفصل دارد. در پایان به یک عبارت از گفت‌وگوی شهید صدر با سیدحسن شیر بسنده می‌کنیم: «امام خمینی حفظ‌الله هیبت استعمار جهانی را درهم شکسته است و بعد از انقلاب امام، دیگر کشورهایی که خود را ابرقدرت می‌دانستند، ابرقدرت نخواهند ماند. پس از این ابرقدرت، حکومتی است که اسلام به پا خواهد کرد و ایران هسته اولیه این حکومت را شکل می‌دهد.»

■ **برای مطالعه اسناد ر. ک: احمد ابوزید العاملی؛ محمدباقر الصدر، السیره و المسیره فی حقائق و وثائق، ج ۴و۵.**

^[1] شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر در نامه‌ای خطاب به پسرعمویش آیت‌الله مستجاب می‌نویسد: «پسر عمو جان! چقدر در این دوران به تجدید آن لحظات و دیدارهایمان احساس نیاز می‌کنم؛ در این دوران سرنوشت‌ساز از تاریخ ایران عزیز و در موج این شادی بزرگی که همه ما را غرق خود کرده است و ما همگی سرستیم از پیروزی مردم مسلمان ایران و تحقق اهداف عظیم آن در برپایی حکومت اسلامی به رهبری امام خمینی و همپاری همه نیروهای نیکوکار و علمای اعلام، بیان احساسات نسبت به ما همگی سرستجایی کلمات نمی‌گنجد؛ چراکه احساسات امتی است که از دربار در انتظار این فتح مبین بوده است…»

^[2] شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر در همان ایام در نامه دیگری خطاب به آیت‌الله مستجاب می‌نویسد: «در اواسط ماه محرم بیانیه‌ای درباره رویدادهای ایران آماده کردیم، ولی چون همانطور که شما هم گفتید ابزارها در اختیار ما نبود، ترجیح دادیم که بیانیه را از طریق تماس تلفنی به بیت آقای خمینی در پاریس برسانیم. بیانیه را کاملاً پشت تلفن خواندیم و گفتیم که این بیانیه در اختیار شماست و می‌توانید آن را به فارسی هم ترجمه و به هر دو زبان چاپ کنید

^[3] شهید آیت‌الله العظمی سیدمحمدباقر صدر در نامه‌ای به شاگردانش که پیش از این از عراق اخراج شده بودند، آنها را به حمایت همه‌جانبه از ایران فراخواند و به آنها دستور می‌دهد که با تمام وجود در خدمت انقلاب و امام باشند: «فرزندان و عزیزانم! خداوند شما را با چشمان همواره بیدارش حفظ کند